

Literatura herrikoa, herri-literatura, herri-idazleak: herrikoitasun kontzeptuez zenbait gogoeta

RETOLAZA, Iratxe

Euskal Herriko Unibertsitateko irakaslea eta Euskaltzaindiko

Literatura Ikerketa batzorde-idazkaria

Sarrera data: 2011-03-11

Onartze data: 2011-06-24

Euskal Literaturaren historiografian «herri-literatura» kontzeptuarekin loturiko hainbat irizpide eta ideia nola garatu diren aztertu da artikulu honetan. Herri-literaturak edota herrikoitasunaren inguruko kontzeptuek Euskal Literaturaren Historian izan duten funtzioa aztertzeak Euskal Literatura kontzeptuaren eraikuntza ezagutzeko aukera emango digu, eta bide batez, kontzeptu horren eraikuntza eta bilakaeraren prozesuan gertaturiko hainbat tentsio azaleratuko ditu.

Hitz-gakoak: Historiografia, instituzio literario, herri-literatura, ahozkotasan.

En este artículo se estudia cómo se han desarrollado en la historiografía de la literatura vasca, criterios e ideas relacionados con la literatura popular. El analizar la función que la literatura popular vasca o los conceptos en torno a lo popular han tenido en la historia de literatura popular, nos dará la oportunidad de conocer cómo se creó el concepto de literatura vasca; y de paso, aflorará varias tensiones que se dieron en la creación y desarrollo de dicho concepto.

Palabras clave: Historiografía, institución literaria, literatura-popular, oralidad.

On étudie dans cet article comment ont été employés dans l'historiographie de la littérature basque les critères et les idées ayant trait à la littérature populaire. L'analyse de la fonction que la littérature populaire ou les concepts liés au populaire ont eue dans l'histoire de la littérature populaire e basque nous donnera l'occasion de découvrir comment a été créé le concept de littérature basque ; on verra également les diverses tensions qui ont vu le jour lors de la création et du développement de ce concept.

Mots-clés : Historiographie, institution littéraire, littérature populaire, oralité.

This paper examines how certain criteria and ideas linked to the concept of «popular literature» have developed in the historiography of Basque literature. Examining the role that has been played in the History of Basque Literature by popular literature or concepts surrounding popularness will provide an opportunity to get to know how the concept has been constructed, and will expose certain tensions that have taken place in the construction and evolution process of this concept.

Keywords: Historiography, literary institution, popular literature, orality.

1. Sarrera. Euskal Literaturaren historiografia eta herri-literaturaren kontzeptuen bidegurutzean

Literaturaren Historia orok literaturaren ikuspegi bat biltzen eta garatzen du. Zentzu horretan, Literaturaren Historia batek literatura zehatz baten ibilbideak eta norabideak kontatzearekin batera, hainbat literatura kontzeptu eta irizpide literarioen inguruko ikuspegiak hedatu egiten ditu. Bestalde, Literaturaren Historiak literatura esparru bat instituzionalizatzeko funtzioa ere betetzen du, eta hartara, Literaturaren Historia horietan gailenduriko irizpide eta balore literarioak aztertuz, instituzionalizaturiko eremu horietan gailenduriko irizpideen berri izango dugu.

Hurrengo gogoeta hauetan, Euskal Literaturaren historiografian «herri-literatura» kontzeptuarekin loturiko hainbat irizpide eta ideia aztertuko dira, Euskal Literaturaren Historia zenbaitetan herrikoitasunaren edo *popular* izaeraren ikuspegia nola jorratu den azalarazteko asmoz. Izan ere, herri-literatura edo literatura popularrarekin loturiko kontzeptu horiek guztiek literaturaren kontaketa nola baldintzatu duten ekarri nahi dugu eztabaidara. Euskal Literaturaren historiografiaren eta herri-literaturaren kontzeptuen arteko bidegurutzean sortu dira hurrengo gogoeta hauek, aztergai eta eztabaidagai honen inguruko lehen hurbilpenak izan nahi dutenak¹.

Herri-literaturaren inguruko azterketa eta hausnarketa hauek, bestalde, Euskal Literatura kontzeptuaren eraikuntza ezagutzeko aukera emango digute, eta bide batez, kontzeptu horren eraikuntza eta bilakaeraren prozesuan gertaturiko hainbat tentsioren berri emango digute.

Herri-literaturak edota herrikoitasunaren inguruko kontzeptuek Euskal Literaturaren Historian izan duten eta izan dezaketen funtzioaz hitz egin aurretik, komenigarria iruditu zaigu Literaturaren Historiaren inguruko zehaztapen orokor hauek gogora ekartzea:

¹ Artikulu honetan herrikoia eta herri-literatura kontzeptuez garatu diren hausnarketak, Euskal Literaturaren Historiografiaren alorretik egingo dira, eta hartara, ez dira kontuan hartuko beste zenbait ikerketa-alor eta ezagutza-alorretan erabili diren ikuspegiak.

a) Batetik, Literaturaren Historia hizpide izatean, gogoan izan behar dugu **izaera diskurtsiboa eta narratiboa** duen diziplina batez dihardugula. Diskurtso historiografikoak kontagai duen literatura esparruaren existentzia eraikitzen edo berreraikitzen du, eta baita esparru horren kontzeptua ere. Modu horretara, praktika diskurtsibo horrek kontagai duen objektua bera eraiki eta sortzen du, eta ondorioz, kontagai den literaturaren existentzia baieztatzen du. Ondorioz, Literaturaren Historia guztiak kalifikatzaile baten inguruan antolatzen dira, delako literatura hori mugatzen eta zedarritzen duen kalifikatzailea, izan ere. Aipagai dugun kasuan, «euskal» dugu kalifikatzaile eta mugatzaile hori, esparru bat identifikatzeko eta eratzeko gaitasuna duena. Hortaz, historia-egileak literatura esparru bat narrazio historiko bihurtzea erabakitzen duenean, honako uste honi lotzen zaio: literatura esparru konkretu horrek bizitza eta autonomia propioa duelako usteari. Literatura horren existentzia eta autonomia baieztatzearekin batera, historia-egileak deskribatzen, kokatzen eta iruzkintzen duen literatura hori eraikitzen, asmatzen eta ezaugarritzen ari da. Dena den, Literaturaren Historia oro historikoki irudikatu nahi dituen literaturaren ikuspegiekin elkarriketan eraten da. Edozein eraikuntza historikoren modura, Literaturaren Historia eredu baten proposamena eta interpretazioa da, errealitatez josten dena. Baina, errealitatearen errepresentazioa bera, Literaturaren Historia, errealitate horren (ber)eraikuntza bat da. Jenaro Talensek gogorarazi bezala, Literaturaren Historia iraganaren errepresentazioa izan arren, orainaren eraikuntza ere bada, eta orainari begira egina da:

«En otras palabras, no se instituye para recuperar un pasado, sino para ayudar a constituir y justificar un presente. La elección del corpus sobre el que operar; el establecimiento de los criterios que hiciesen coherente la inclusión/exclusión de obras y autores, así como la periodización y taxonomización del material no respondería, en consecuencia, a la existencia de una verdad exterior comprobable, sino a la voluntad de construir un referente a la medida, capaz de justificar la manera de vivir y de pensar el mundo por parte de la sociedad actual, a la que arrojaría con el argumento de su autoridad». (Talens 1994, 137)

Literaturaren inguruko diskurtso historiko gehienek joera horri lotu zaizkio, eta ondorioz, herri-literatura edo herrikoitasun kontzeptuak garatzean

ez dira kontuan izan historikoki herri literaturak izan dituen bilakaerak eta funtzioak, edo herrikoitasun kontzeptuek historikoki bildu dituzten ikuspegi anitzak. Egungo eta oraingo begirada literariotik garatu izan da esparru horren kokapen historikoa, eta kasurik gehienetan, aipatuko den moduan, literatura idatziaren eta literatura kultuaren galbahetik iragazi dira diskurtso historiko horiek guztiak.

Beraz, Literaturaren Historia guztiek historikoki kokatu eta kontatu nahi duten Literatura esparru horren inguruko (aurre)kontzeptu zenbait hartzen dituzte abiapuntutzat². Txosten honetan, bada, Literaturaren Historia horietan literatura herrikoia edo popularraren inguruan bilduriko (aurre)kontzeptu eta (aurre)iritziak aztertzeke lehen hurbilketa egingo da.

b) Bestetik, Literaturaren Historia hizpide izatean, gogoan izan behar dugu **izaera ideologikoa, kanonizatzailea eta instituzionalizatzailea** duen diziplina batez dihardugula. Talensek adierazi bezala, autoritate diskurtso ere bada Literaturaren Historia³. Proiektu historiografiko guztiek elkarrizketa bat abiatzen dute, kontzepzio literario zenbait gainditzeko eta beste zenbait kontzepzio baieztatzeko. Historia-egileak ere posizio diskurtsibo konkretu bat hartzen du. Ondorioz, Literaturaren Historia ideologikoki eraikitzen den diskurtsoa da, eta halaber, ideologikoki erabili egiten dena, Literaturaren Historia baita kanonak sortzeko eta instituzioak legitimatzeko diskurtsorik eraginkorrena, Mendebaldeko Kulturaren irizpideei kasu eginez gero. Hona hemen ikuspegi hau biltzen duten Leonardo Romeroren hitzak:

«Con todo, y a pesar de que las antologías pueden sugerir ciertas perspectivas históricas cuando ordenan sus materiales y, desde luego, cuando propenden a formular discursos histórico-descriptivos en sus páginas introductorias, no es rasgo específico suyo la función narra-

² Hausnarketagai dugun esparru honetan, Euskal Literaturaren Historiografian, une oro auzitan daude literario eta euskal kontzeptuak berak. Honako hausnarketa hauetan, lehen kontzeptu horren inguruko zirrikituak aztertuko dira, baina, ez da azterketa honetan euskal kontzeptuak sor ditzakeen auzien eta zirrikituen inguruko hausnarketarik egingo. Gai horren inguruko hausnarketarako jo lan hauetara: Gabilondo, 2006; Olaziregi 2008-2009.

³ Gogoan izan baieztape hau: «a la que arroparía con el argumento de su autoridad» (Talens 1994, 137).

tiva que las *Historias* (...) exhiben como una de sus marcas más singulares. Las *Historias de la literatura* (...) responden a un argumento de exposición diacrónica, con un antes y un después, en el que el lector persigue los avatares de un protagonista –una literatura nacional, un género, un tema–, expuestos por un narrador que, a su vez, enuncia desde su *punto de vista* particular». (Romero 1998, 53)

En el complejo proceso de intersección de códigos culturales y sistemas de valores que conlleva toda *Historia literaria* siempre termina por imponerse un canon de textos y autores, por muy matizadas que sean las valoraciones de los hechos de continuidad y los hechos de ruptura. Ciertamente que las *Historias* no constituyen (...) la única instancia productora de repertorios canonizados (...). Con todo, el hecho de que las *Historias* apelen unas a otras en su recursividad interna es un rasgo que no resulta irrelevante a la hora de caracterizarlas como instancias generadoras de estimaciones y desestimaciones de los modelos dignos de imitación, es decir, como fábricas de canonización. (Romero 1998, 58)

Hau da, Literaturaren Historiak identitatea sortzeko eta herri-memoriarako moldeak eta tradizio-bideak eratzeko diskurtsoak izan ez ezik, literatur sistemaren finkatze, zilegiztatze eta erakundetzean ere badute eraginik. Horregatik, sistema literarioaren finkatze- eta eratze-prozesuan erabateko eragina duten diskurtso hauetan herrikoitasunaren esparrua nola eraiki den aztertzea garrantzitsua da oso, neurri batean diskurtso historiko horietan erabakiko baita herrikoitasunaren esparru horrek beteko duen lekua.

2. *Corpusaren definizioa eta hautaketa*

Literaturaren Historiek hari narratibo edo kate narratibo batean biltzen dituzte gertakari literarioak, eta katebegiak ere irudikatzen dituzte. Modu horretan, literaturaren historialariek gertakari literario horiek kateatzearekin batera, hutsuneak edo isiluneak ere kate diskurtsiboan bildu behar dituzte, hari edo kate narratibo horretan zentzua emanaz. Ondorioz, Literaturaren Historia egiterakoan lehen urratsa, ezinbestez, kateatu behar diren gertakari literario horien nolakotasuna mugatzean datza.

Historia Literario hedatuenean bidetik, Euskal Literaturaren Historia gehienek ere literatura idatziaren historia osatu dute. Edo zehatz esanda, literatura inprimatua eta liburuaren kultura irudikatzen duen historia osatu dute, liburuaren argitalpena izan ohi direlako gertakari literario kateatu horiek. Literatura inprimatua edo liburuaren kultura ardatz duen ikuspegi hau nagusi dela jakin arren, interesgarria eta beharrezkoa iruditu zaigu literatur ikuspegi horretatik sorturiko diskurtso historiografikoek herri-literaturaren inguruko kontzeptuak, sorkuntzak eta kultur jarduerak nola erabili dituzten aztertzea.

Josu Amezagak adierazi bezala, kultura popularrek ez dute esparru egituratu sendo bat osatzen: «Kultura popularrak, ordea, ez dira ondo bereizturiko eta irmoki egituraturiko sistemak; kontraesanek josiak daude, eta sarritan ez dira hain begibistakoak» (Amezaga, 1995, 152). Desegituratze hori ere nabaria da herri-literaturaren kasuan, eta historiografiak esparru hori ez egituratu izanak, eta hari narratibo batean kokatu ez izanak, gainera, desegituratze hori indartzen du.

Edonola ere, liburuaren kulturaren ikuspegitik eginiko Literatura Historia guztiek ez dituzte arazo berak, batik bat corpusaren hautaketa zehazterakoan. Hainbat eta hainbat literaturatako historia-egileren galdera eta kezketan biltzen dira oraindik ere Óscar Taccak (1968, 32) aspaldi formulaturiko bi galdera edo kezka hauek:

LEHEN GALDERA

«¿Cómo hacer la historia de algo que por naturaleza pretende escapar a la Historia, que aspira a trascenderla, de algo que es histórico en la medida en que no encuentra su más plena realización, de algo –en el mejor de los casos– es sólo parcialmente histórico?»

BIGARREN GALDERA

«¿Cómo encarar, ordenar, clasificar la vasta producción literaria?»

Euskal Literaturaren esparruan, aldiz, corpusaren hautaketaz hitz egiterakoan bi galdera hauek ez dira kezka nagusia, edo oinarri nagusia.

Lehenik, Euskal Literaturaren Historia gehienek kezka konkretu bati erantzun diote, Mendebaldeko Literaturaren Historian prestigiozko es-

pazio bat eskuratzeari. Kezka horren eraginez, Euskal Literaturaren Historia gehienetan mendebaldeko kronologia literario horretara hurbiltzeko eta atxikitzeko nahia nabaria da, eta gutxitan ageri da kronologia propio eta autonomoa garatzeko asmorik, edota Historiari bizkarra emateko asmorik. Antón Figueruok (1988) argi adierazi du egoera diglosikoan dauden literaturek zein arazo dituzten erreferentzialtasunaz aritzeko orduan. Aztergai dugun arloari begira, eragin ikaragarria du kezka nagusi horrek. Izan ere, Mendebaldeko Literaturaren Historia ofizialak ez ditu kontuan hartu herri-literaturaren ekarpenak, eta zail gertatzen da kronologia literario ofizial horretara biltzea herri-literaturako jarduera zenbait.

Bigarrenik, Euskal Literaturaren Historiak ez du dokumentu pilarekin arazorik, batik bat ahozko jarduerak eta jarduera herrikoiak kontuan hartzen ez badira. Are gehiago, dokumentu kopurua eskasa duela du arazo, zenbait garai eta alditan behintzat.

Ondorioz, bi kezka eta galdera hauetan irudikatu bezala, Euskal Literaturaren Historiak baldintza eta aurrekontzeptu konkretu batzuei erantzun die, eta horiek eragin dute herri-literaturaren inguruko irizpide zenbait garatzea eta sortzea.

2.1. Ahozkotasuna eta herri-literatura

Aipatu den bezala, Euskal Literaturaren Historiografiak eremu berezitatean garatu ditu literatura idatzia eta ahozko literatura. Jakina, historia-egile ezagunek aztertu dute ahozko literaturaren ekarpena. Besteak beste, hor dira, Manuel Lekuona (1964) eta Juan Mari Lekuonaren (1982) ekarpenak, edota bertsoaritzaren historiaz idatziriko ekarpenak (Egaña 1997).

Edonola ere, Euskal Literaturaren Historia orokorrak idatzi dituzten historia-egileek literatura idatziaren kronologia eta ibilbide diakronikoa izan dute abiapuntutzat. Are gehiago, Koldo Mitxelena (1960) abiatutako Historia eredu gailendu zenetik, esparru hauen arteko bereizketa nagusitu egin da.

Bereizketa horretan, gainera, tradiziozko ahozko literaturak eta ez-tradiziozko ahozko literaturak tratamendu ezberdina izan du⁴. Alegia, historia-egileek behar gehiago izan dute ez-tradiziozko ahozko literaturaren inguruko azalpenak emateko. Badirudi ahoz aho transmititu diren genero literarioak historiaren ibilbidean kokatzeko premiarik ere ez dutela sentitu, eta halaxe transmititu ez direnak, aldiz, historiaren ikuspegira hurbiltzeko interes handiagoa izan dutela. Beharbada horren ondorio da historia-egileek bertsolaritzaren inguruan iritzia emateko premia hastapenetatik sentitu izana. Esaterako, Mitxelenak (1988 [1960], 24) argi adierazi zuen bertsolaritzak ez duela helburu estetikorik. Jon Juaristiren (1988) iritzia gogorragoa izan zen:

Pero ¿puede el bertsolarismo ser considerado como parte de la literatura oral? O, dicho de otro modo, ¿tiene el bertsolarismo carácter literario? En cualquier caso, la respuesta sería dudosa. Es innegable que se trata de algo distinto de la transmisión de técnicas, fórmulas y procedimientos métricos y retóricos tradicionales. Al contrario de lo que sucede en la literatura tradicional, el sujeto del bertsolarismo es siempre un especialista, un miembro de un grupo semiprofesional que ha adquirido destreza en el curso de un proceso más o menos largo de aprendizaje, generalmente junto a un bertsolari experimentado. Por otra parte, las improvisaciones de los bertsolaris se agotan en el acto mismo de la repentización (y ello, a pesar de que eventualmente puedan ser recogidas por escrito o en grabaciones o en discos). No constituyen, por tanto, realizaciones o versiones puntuales de un poema tradicional, sino ejemplares únicos, no transmitibles (o al menos destinados a la transmisión) por tradición oral.

En rigor, una competición entre *bertsolaris* se asemeja a un encuentro deportivo más que a un recital poético. (...) El carácter literario del *bertsolarismo* depende casi exclusivamente de la mayor o menor cultura literaria de cada improvisador (y ésta, por lo general, no suele ser demasiado rica). Lo que ha venido a complicar la cuestión es la existencia de una literatura —en sentido estricto— vinculada

⁴ Manu Lopez Gaseniri zor diogu tradiziozko eta ez-tradiziozko generoen azterketari erreparatzeko aholkua.

al *bertsolarismo*. (...) En realidad, podríamos concluir, el *bertsolarismo* no es propiamente literatura, lo que no quiere decir que su influencia en la literatura no haya sido importante. La poesía vasca de los dos últimos siglos debe mucho a los *bertsolaris* y no podría entenderse su evolución en los últimos tiempos si prescindieramos de la historia del fenómeno bertsolarístico. (Juaristi 1987, 25-26)

Hurrengo proposamen historikoetan ez da horrelako iritzi sendorik adierazi bertsolaritzaren literariotasuna ukatuz, baina, egia da, corpus hautaketatik kanpo utzi dela bertsolaritzaren kultur jarduera oro, XX. mendeko literaturaren ikuspegi diakronikoa aurkeztean. Hala ere, egon badago joera nagusi hori segitu ez duen Euskal Literaturaren Historiarik, Patri Urkizuk (2000) koordinaturikoa. Proposamen historiografiko horretan XX. mendeko bertsolaritzari eskainitako atal bat eskaini da, Joxerra Gartzia idatzirikoa. Dena den, aipagarria da proposamen historiografiko horretan bertsolaritza bakar-bakarrik XX. mendeari eskainitako atalean aipatzen dela, eta gainerako mendeei eskainitako diskurtso historikoan, aldiz, ahozko literaturaren ekarpenak atal berezitu batean aurkeztu dira: «Literatura de tradición oral» (Urkizu, 2000, 25). Zentzu horretan, Urkizuren proposamen horrek Euskal Literaturaren Historiografian jarraitu den joera nagusia segitu du. Alegia, ahozko literaturaren ekarpenak lehen atal batean kokatu dira, literatura idatziaren aurreko garai batean. Historia guztietan ahozko literatura XVI. mendearen aurreko jarduera literariotzat aurkeztu da, Bernat Etxepareren *Linguae Primitiae Vasconum* liburua inprimatu aurrekoa⁵. Joera orokor horretan argi geratzen da ahozko literatura hutsuneak betetzeko funtzioa duenean aipatu dela, hau da, katebegi bat osatu behar denean. Literatura idatzirik eta libururik ez den garaian aitortu egin zaio ahozko kultura horri literariotasunik, baina, literatura idatzia eta liburuaren kultura agertzen den unetik, ukatu egin zaio literariotasun hori, eta ikuspegi historikotik at geratu da edozein ahozko ekarpen. Gainera, ahozko literatura aurkezten duten lehen atal horiek ez dira Historiaren hari narratibo nagusiaren parte, ez dira logika narratibo orokorrean kokatu ohi. Nolabait, aurrehistoriako giroa deskribatuko bailuten aurkeztu dira.

⁵ Patri Urkizuren (2000, 8) *Historia de la Literatura Vasca* da salbuespena, XIV. eta XV. mendean aurkeztu baititu obra orokor zenbaitetan bilduriko testu idatziak.

Bestalde, herri-literatura aztertzen denean, gutxitan garatzen da ikuspegi diakronikorik, gutxitan ahalegindu da historia-egilea jarduera herrikoi horien garapen historikoa azaltzen. Eta gainera, gutxitan azertu da garaiko herri-literatura (ez bakarrik Euskal Literaturaren Historiako historialarien ikuspuntutik, baita herri-literaturako adituen ikuspuntutik). Badirudi halako logika orokor bat zabaldu dela euskal literaturaren ikerketara, literatura jasoak aro modernoa eta garaikoa dela, eta ikuspuntu horretatik azertua behar duela izan, eta herri-literatura, aldiz, iraganeko tradizioari lotua dela (bertsolaritzaren salbuespenarekin, jakina).

Historia gehienek logika narratibo horrek ahozko literatura eta herri-literatura berdindu egin ditu, ahozko literatura oro herri-literaturaren adierazpidetzat kontsideratuz, eta alderantziz, herri-literaturaren adierazpide oro ahozko literaturatzat kontsideratuz. Baina, ahozko literatura=herri-literatura berdintzea ikuspegi literarioan eginiko murrizketa baino ez da, ahozko literaturaren jarduerak eta herri-literaturaren jarduerak sinpletu egiten dituenak. Ikuspegi horren arabera, literatura egiteko erabili den euskarriak (ahozkotasunak) definituko luke jarduera literarioaren herrikoitasuna.

2.2. Klase soziala eta herri-literatura

Ahozko literatura eta herri-literatura berdintzearen ondorioz, ahozko literatura herri xehearen adierazpide literariotzat hartu izan da. Hona hemen Jon Juaristik eginiko adierazpenak:

Ahora bien, que los estamentos inferiores de la sociedad vasca fueran mantenidos en el analfabetismo no quiere decir que carecieran de una literatura propia. Por el contrario, poseían una tradición oral, si no tan rica como la de sus vecinos de lengua románica, no por ello menos interesante. (Juaristi 1987, 15)

Baieztape horretan bi ideia bildu dira: batetik, ahozko literatura herri xehearen adierazpidea izan zela; eta bestetik, ahozko euskal literatura horrek ez zuela izan auzokoen adinako kalitaterik. Kontuan hartu behar da Juaristik ahozko gainerako adierazpideak literaturatzat dituela, eta hala ere, ez diola literariotasun hori aitortu bertsolaritzari. Hala ere, joera nagusiaren bidetik,

ahozko adierazpideen inguruko iritziak lehen atal batean bildu ditu, «La literatura folklórica» (Juaristi 1987, 13) izeneko atalean. Bertsolaritzaren literarioritasun hori ukatuz, nolabait, justifikaturik uzten du hurrengo mendeetan ahozko adierazpideei arreta eskaini ez izana. Gainera, Juaristiren adierazpenetan literaturaren eta bertsolaritzaren arteko hartu-emanan onartzen bada ere, ez du Historiaren ibilbidean zehar bi eremu hauen arteko hartu-eman irudikatu eta kontatuko. Beste Historia zenbaitetan, aldiz, argiagoa da literatura idatziaren eta ahozko tradizio horren arteko elkarrizketa. Esate baterako, Orixeren (1927) eta Mujikaren (1979) Historietan. Orixeren Historia laburrean ahozko literaturaren ezaugarriak eta baliabideak biltzen dituen literatura idatzia baloratzen da (Orixe 2002 [1927], 66). Mujikaren proposamena anbiziotsuagoa da, proposamen historiografikoan genero lirikoaren bilakaera baitu kontagai, eta bide horretatik, hari narratibo bakarrean biltzen ditu ahozko tradizio lirikoa eta idatzizko adierazpide liriko modernoagoak. Mujikaren ustez, ahozko literaturak eta bertsolaritzak berebiziko garrantzia dute: «una de las manifestaciones más genuinas de nuestro pueblo» (Mujika 1979, 12). Ezaugarri horri kasu eginez gero, Mujikaren proposamen historiografikoa originala da Euskal Literaturaren Historiografian ahozko literaturaren eta literatura idatziaren arteko oreka bat bilatu nahi duelako, eta bi esparruetarako baliagarri diren kontzeptu eta irizpideak osatu nahi dituelako. Kasu honetan, dena den, oreka hori ikuspegi literario baten ondorio izango da, eta ez bi sorkuntza-eremu horien logiken ezberdintasun eta berdintasunak irudikatzeke asmoa. Ondorengo adierazpen hauetan biltzen da Mujikaren ikuspegia:

Hemos de anotar que la poesía vasca, en general, tiene dos peligros: uno el de los que siguen caminos excesivamente fáciles y popularistas, para quienes no existen grandes pretensiones de estética (piénsese, por ejemplo, en tanto bertsolari de improvisación estética pobre y vulgar), y otro el del cultismo frío, falto de espontaneidad (Oihenarte, Larramendi, algunos momentos de Lauaxeta, etc.). La mejor síntesis de ambos elementos se efectúa en Detxepare (populismo intuitivo) y en parte de la producción última de Lizardi (cultismo intuitivo). (Mujika 1979, 141)

Azken batean, ahozko eta idatziaren arteko oreka hori, herrikoia eta kultuaren arteko oreka hori ikuspegi literario baten gauzatzea da, ez da literaturaren ikuskera eta jarduera guztiak azaltzeko asmoa.

Ahazkotasunaren eta idatziaren arteko hartu-eman hori irudikatzeko ahaleginik ere egin da, hainbat artikulutan. Adibidez, Asier Barandiaranek (2009) olerkariak bertsolarien diskurtso-moldean izan zuten eragina aztertu zuen. Edo Joseba Gabilondok (2009) ahazkotasun eta idatziaren arteko continuum historiko hori irudikatzeko ahalegina egin zuen. Joseba Gabilondok euskal poesiaren ibilbide historikoari erreparatu zion, betiere mugako eremu batean ibili den genero literariotzat hartuz, ahazkotasun eta idatziaren arteko eremuan. Bada artikulua horretan continuum-aren bi muturak harremanetan jartzeko asmorik, eta eskertzekoa da lehen ahalegin hori. Bada, hala ere, artikulua horretan garatu beharreko alderdi bat: aldi historikoetariko bakoitzean ahazkotasunak, idatziak eta herrikoitasunak izan duten funtzio eta erabilera sozialean sakontzeko beharra nabaria da.

Bestalde, Orpustan (1996) ez dator bat Juaristiren lehen baieztapen harekin, ez baitu kontsideratzen ahazko literatura klase xehearen adierazpide, atalaren izenburutik ohartarazi bezala: «2. Chants basques à la fin du Moyen Age: une littérature aristocratique» (Orpustan 2005 [1996], 15). Orpustanen baieztapen eta egituratze horrek Juaristiren ikuspegia auzitan jartzen du, eta baita hainbat historia-egilerena ere. Orpustanen iritziz ez dago zertan berdindu ahazko literatura herri xehearekin eta literatura idatzia klase sozial altuenekin, eta kultuenekin. Baina, berdintze hori hausten badu, ez da herri-literatura historiagai bihurtzeko, baizik eta ahazko literatura literatura kultuaren eremura hurbiltzeko, eta hartara, Historia osoan zehar logika narratibo berari lotzeko, literatura kultuaren ibilbide historikoa kontagai duena.

Ikuspegi horren arabera, sortzailearen klase sozialak definituko luke jarduera literarioaren herrikoitasuna.

2.3. Estetikak eta herri-literatura

Beste batzuetan herri-literatura edo herrikoitasuna definitzeko, aldiz, estetikaren ikuspuntua erabili da, eta ez zaio hainbeste garrantzirik eman sortzailearen klase sozialari edo testuaren erabilera sozialari. Kasu hauetan adierazpidea izan da herrikoitasun hori definitzeko modua.

Patxi Altuna, Bernart Etxepare «herri-poeta» izendatu zuenean, ikuspegi horri lotu zitzaion (Altuna, 1981). Alegia, poemak osatzerakoan Etxeparek erabilitako hizkuntza baliabideak, erritmo baliabideak eta egiturak hartu zituen oinarri poetaren herrikoitasuna aldarrikatzeko. Aurelia Arkotxak (www.basqueliterature.com) Patxi Altunak garaturiko diskurtso horri erantzun dio. Arkotxak ohartarzi bezala, Altunak Etxepareren interpretazio hori egiten duenean, ez du kontuan hartu garaiko testuinguru kulturala.

Gabriel Arestiren poesia ere herrikoitasun horrekin lotu izan da, baina, betiere herrikoitasun hori erabilera sozial baten ikuspuntutik irakurri da. Alegia, Arestiren poesiaren estetika aipatzean azpimarratu eta laudatu izan da herri-literaturaren eragina izan duela, eta herri-literaturako hainbat adierazpide egin dituela bere. Baina, adierazpide herriko horiek guztiek helburu nagusi liburuaren kultura garatzeko balio izan dutela azpimarratzen da, besteak beste, euskara batuaren eredia garatzeko balio izan dutelako, eta euskal irakurlearen komunitatea sendotzeko balioa izan dutelako.

2.4. Bitartekaritza eta herri-literatura

Ahozko literatura hori herri xehearen adierazpide izanda, edo klase sozial altuenaren adierazpide izanda (muturrak mutur), argi dago adierazpide literario horiek guztiak bildu eta kontatu dituztenak literatura idatziaren edo literatura kultuaren ikuspegitik jaso eta bildu dituztela, eta hartara, ikuspegi horretatik ere interpretatuak izan direla. Horixe da Euskal Literaturaren Historia gehientsuenetan topatzen den egoera. Ahozko literatura edota herri-literatura aipagai denean literatura idatziaren garapena ulertzeko eta azaltzeko izan ohi da, idatziaren logikara eta begiradara bildua, eta ez ahozko literaturaren edota herri-literaturaren logikatik kontatua eta interpretatua. Zailtasun horrekin egiten du topo historia-egileak garai bateko ahozko literaturaren edo herri-literaturaren kontaketa egiteko, heldu zaizkigun lekukotza guztiak bitartekariak jasotakoak direla, eta galbahe hori iragazi dutela bilketa egitean ere.

Garai historiko zenbaitez hitz egiterakoan ezinezkoa da bitartekaririk gabeko herri-literaturako testuak biltzea, kultura jasoaren dokumentuetan jaso direlako, eta are gehiago, dokumentu haiei esker heldu zaizkigulako. Ugariak dira halaxe bildurikoak: esaterako, errefrauak, Garibairen kroniketan bilduriko kantak, XIX. mendeko kantu-bildumak, eta abar. Jada Bakhtinek aipatu zuen errealtate hori (Zubieta, 2000, 29), oso zaila zela herri-literaturako testuak eta adierazpideak bitartekaririk gabe jasotzea eta biltzea, eta hartara, betiere zeharka bildutako kulturaz ari garela.

Nazio modernoan eraikuntza-prozesuek gizarte aldaketa zenbait erantzun zioten: besteak beste, industrializazio-prozesuek, modernitateak eta iraultza burgesak sorturiko mundu ikuskera berriari. Pentsamolde berri horrek ere herri-literaturaren inguruko diskurtso berri bat sortu zuen. Izan ere, elite letratuak herri-literatura erabiliko baitu nazio identitatea eratzeke. Erromantizismoak herri-literaturaren erabilera hori sustatu zuen, herri-literatura eta literatura nazionalaren arteko zubiak eraikiz.

Egoera horren jakitun izanda, bi aukera daude: bitartekaritza horren interpretazioa Literaturaren Historian bertan adieraztea, edo bitartekaritzan hori ezkutatzea eta isilaraztea. Euskal Literaturaren Historian sarritan isiltzen da bitartekaritza-lan hori.

Ziur asko, herri-literaturako jarduerak garai historiko batean nola gartu diren aztertzeko badira dokumentu historikoak, ale literarioak bildu ez, baina, jarduera literario zenbaiten deskribapena egiten dutenak, jakina, bitartekari baten begiradatik, baina, dokumentu horiek balia genitzake garaiko jarduera literario herrikoien egoeraren isla jasotzeko. Adibidez, jakin badakigu XVI. mendean eresiak egiten zituzten emakumeen jarduna ohikoa zela, eliza katolikoaren debekuetan adierazten delako. Debeku horietan deskribatu egiten da nolakoa zen emakume hauen jarduera hori, eta zeharka eman den informazioa bada ere, jarduera literario haren zantzuak topatzen dira.

Ondorioz, zaila da herri-literaturaren diskurtsoak berritzea, garai batzuen inguruko artxibo-lana, dokumentazio-lana eta bilketak egin gabe daudelako, baita garaiko giro sozial eta kulturala irudikatzeke ere.

2.5. Dokumentuak eta herri-literatura

Luis Beltrán-ek (2005) eta José Antonio Escrig-ek (2005) *Teorías de la historia literaria* artikuluko bildumaren sarreran, bi historia mota bereizten dituzte. Bata, dokumentuetan oinarrituriko Literaturaren Historia, eta bestea, monumentuetan oinarrituriko Literaturaren Historia:

«Hay un esquema que se repite en diferentes escenarios del debate de la historia literaria, especialmente en los europeos. Es aquél en el que conviven, de forma desigual, dos maneras de entender la historia. La primera es empírica, se ha hecho oficial en las academias y ha sabido proporcionarse un método científico. Puede identificarse con el historicismo culturalista y ha concentrado sus esfuerzos en redactar una historia literaria de las naciones con herramientas filológicas. La segunda es filosófica, y se propone reconciliar los objetivos de la historia y de la estética proporcionando una historia monumental de la literatura». (Escrig 2005, 43)

Euskal Literaturaren Historiografiak dokumentuan oinarrituriko Historia osatzearen alde egin izan du gehien-gehienetan, nahiz eta dokumentu izatera hori ez den modu berean kontuan izan garai historikoaren arabera.

Luis Villasantek (1961), esate baterako, ez zion literaturaren kontzeptzio estetikoari erreparatu Euskal Literaturaren Historia osatzean:

Al decir que escribimos la historia de la literatura vasca es preciso advertir ante todo que no entendemos esta palabra «literatura» en su sentido restringido de «bella literatura», de producciones desinteresadas con vistas a expresar la belleza literaria o estética (...). Nosotros queremos tomar el vocablo en su sentido amplio de todo libro o publicación escrito en lengua vasca, sin que esto quiera decir tampoco que nuestra intención sea citar o numerar cuanto se ha publicado en dicha lengua. (Villasante 1961, 20)

Villasantek berak adierazi bezala, literatura kultua du kontagai, «literatura culta, libresca» (Villasante, 1961, 20). Ondorioz, corpusaren definizioa egin den unetik beretik, herri-literatura eta ahozko literatura Historiaren eremu horretatik kanpo geratu dira.

Bestalde, Koldo Mitxelenak (1960) bi hari narratibo bereizi zituen *Historia de la literatura vasca*-n: batetik, XIX. mende erdira arteko testigantza idatzi guztiak bildu zituen, zehaztasun osoz⁶; bestetik, XIX. mende erditik aurrerako dokumentu idatzietan beste hautu bat egin zuen, kalitate literarioaren araberrako hautua⁷. Koldo Mitxelenak eginiko bereizketa horretatik aurrera, historia-egile gehienek ere hari narratibo ezberdinetan eta irizpide literario ezberdinen arabera aztertu izan dituzte aldi historiko bi horiek.

Bi hari narratibo horietan ere dokumentu-izaeraren inguruko ikuspegi bat biltzen da: alegia, XIX. mende erdira arteko testigantza horietan kalitate estetiko baloratzen ez bada, jakina, baloratzen dena dokumentu historikoa da, garai bateko egoera historikoa islatzen duen dokumentu izatea. Ikuspegi dokumental horri lotzen zaizkio herri-literaturaren inguruan egin diren irakurketa asko eta asko. Egia da herri-literaturako kantu asko historiagileen bildumatan heldu zaizkigula, Garibairen eskutik, kasu. Edonola ere, kantu eta testu zahar askoren kasuan ez da egon ahaleginik testu horien irakurketa estetikorik proposatzeko, edo testu horien komunikazio literarioaz aritzeko. Gehientsuenetan jaso dugun lorratz horri segitzen zaio, eta testu zahar horiek ustez irudikatzen duten gertaera historiko horrekin harremanetan aurkezten zaizkigu. Testu zaharren dokumentu-izaera hau argi ikusten da kantu eta testu zaharrak non sailkatu erabaki behar denean. Askotan aipaturiko adibidea ekarriko dugu hona: non kokatu behar dugu *Bereterretxeren kanhoria*? Testu hori jaso eta bildu zen garaiazen ikuspegitik azaldu behar al da testua? Edo kontagai duen gertaera historikoaren garaian

⁶ «De una manera deliberada he tratado de que mis indicaciones sean completas para los períodos más antiguos. Como antiguo en nuestro caso no quiere decir gran cosa, esto vale para los textos del siglo XVI y los fragmentos anteriores e incluso, aunque en grado menor para los del XVII. Puesto que no hay razón para que una obra no sirva a la vez a intereses distintos con tal de que no sean contradictorios, he querido que aquellos que se interesen por la historia de la lengua en sus fases conocidas más antiguas puedan saber sin trabajo cuáles son los documentos de que se dispone y dónde pueden ser consultados». (1988 [1960], 7).

⁷ Hala ere, ez du zehazten edo adierazten zertan datzan kalitate literario hori, baina, argi adierazten du mendebaldeko kulturako neurriak egingo dituela bere: «de medir las proporciones de nuestra literatura con medidas de curso internacional, las mismas poco más o menos que se emplean para justipreciar las literaturas de los pueblos occidentales» (Mitxelena 1988 [1960], 8).

kokatu behar dugu? Kasurik gehienetan irudikatzen duen gertaera historiko horri ematen zaio lehentasuna, eta irudikaturiko gertaeraren denbora identifikatzerik bada, aldi horretara eramaten da testu zaharra, eta Literaturaren Historiatan aldi horren logikan kokatzen da. Alegia, dokumentu historiko huts modura erabiltzen da testua, ia-ia Garibaik berak eginiko erabilera historikoaren parean.

Ikuspegi honen arabera, historiako katebegi galdu bat irudikatzeko gaitasunaz litzateke herri-literatura baloratzeko irizpide bakar. Izan ere, kantu zaharrak historian kokatzen diren Euskal Literaturaren Historia hauetan, adibidez, *Ez dok amairu*-ren ekarpena ez da kontuan hartzen, nahiz eta argi dagoen 60eko hamarkadan kantagintza berriaren eta liburuaren kulturaren arteko harremana estu-estua izan zela. Garaia girotzeko aipatzen da *Ez dok amairu*-ren ekarpena, baina ez kantuen irakurketa literarioa proposatzeko, edo sorturiko imaginarioa aztertzeko.

2.6. Euskararen batasuna eta herri-literatura

Euskal Literaturaren Historia guztietan oso presente dago euskararen batasunaren aldeko diskurtsoa, eta kasu askotan, euskararen batasuna bera irizpide literario izatera heltzen da. Alegia, testuan erabilitako hizkuntza-eredua bihurtzen da sarritan irizpide literario. Jakina, 60eko hamarkadan Mitxelena (1960) eta Villasantek (1961) idatzirik Historia haietan batasunaren irizpidea mugarri da, besteak beste orduantxe zegoelako auzi hura jokoan. Ibon Sarasolak (Sarasola 1976) Euskal Literaturaren Historia soziala gazteleraz eman zuenean, hitzaurrean bildu zituen batasunaren inguruko iritziak:

La unificación del idioma escrito, paso imprescindible en la conversión del euskera en lengua de cultura es una de las cuestiones que más polémicas ha levantado en los ambientes vascos en los últimos años. Ha sido precisamente la nueva generación de escritores la primera en hacer ver la urgencia de una solución concreta y operante a este problema sobre el que las generaciones anteriores no se encontraban en la práctica realmente sensibilizadas. Los primeros pasos en este sentido datan de agosto de 1964, cuando un grupo de escritores jóvenes establecieron en Bayona los criterios para la unificación de

la ortografía, la declinación y las formas más elementales del verbo auxiliar. El Congreso que la Academia de la Lengua Vasca celebró en Aránzazu en septiembre de 1968 aprobó, con correcciones mínimas, las propuestas de la reunión de Bayona. A partir de entonces, la Academia, bajo la dirección de L. Villasante, continúa trabajando seriamente y a buen ritmo en la labor de completar la tarea entonces comenzada. Los datos que presento a continuación, que se refieren al período 1972-1973 y que tomo, como los anteriores, de *Euskal Literatura numerotan*, pueden dar una idea de la acogida que dicha propuesta ha merecido por parte de los escritores vascos.

Respecto a la producción editorial, de los 101 libros publicados en dicho bienio, 71 fueron escritos según las recomendaciones de la Academia. Ello supone el 70,3% del total. Estas cifras que indican un estado de opinión netamente favorable a las directrices unificadoras de la Academia cobran su verdadera significación al comprobar que la oposición a dichas directrices se concentra en la producción de libros populares, como la que recoge la producción bertsoarística y la de libros religiosos, ambas con un 0% de aceptación. En cambio, el 94,6% de la producción ensayística está escrita en «euskera batua», es decir en euskera unificado. Respecto a la producción literaria, la poética acepta en su totalidad la unificación. En cuanto a la narrativa las cifras muestran que se halla dividida en dos sectores inconexos entre sí: por un lado la narrativa moderna, que supone dos tercios de la producción total, debida a los escritores más jóvenes (con una edad media de 33,3 años), y otra, de estilo absolutamente tradicional, producida por escritores cuya edad media es de 59 años, y contraria en bloque a las propuestas de Aránzazu (...).

La misma alta correlación podemos deducir en lo que se refiere a nivel de estudios: todos los escritores de formación universitaria aceptan sin excepción el modelo de idioma escrito unificado. El porcentaje de aceptación baja significativamente cuando se consideran los escritores de formación clerical: sólo el 36,8% de ellos escriben en euskera unificado. Por lo que respecta a los escritores con estudios medios o a los autodidactas, el porcentaje asciende al 62,5%. (Sarasola 1982 [1976], 23-25)

Batasun eredu horren finkatzea azaltzeko lau irizpide erabiltzen ditu Sarasolak: editoriala, argitalpen kopuruari begiratzen diona; autorea, eredu-

ri lotzen zaizkion autore kopuruari begiratzen diona; belaunaldia, idazleen adinari begiratzen diona; eta kulturala, eredu bere egin duten idazleen ikasketa eta prestakuntzari begiratzen diona. Irizpide hauen erabilerak honako ikuskera hau garatzen du: eredu batua erabiltzen duten idazleak belaunaldi berrikoak eta ikasiak direla. Aurreraxeago honako hau dio Sarasolak eredu batua bere egin ez duten sortzaileen inguruan:

Sólo se oponen a la unificación aquellos que en el fondo no han superado una concepción del euskera según la cual dicho idioma no es sino una manifestación más (la más importante quizá, pero una más) del rico folklore vasco. Con su labor se niegan a que el euskera se convierta en idioma de cultura, y ésta es ya la única posibilidad de que nuestra lengua pueda sobrevivir en el contexto sociológico en el que actualmente se inserta, que la obliga inexorablemente a competir con lenguas de cultura. De todas formas este requisito no es suficiente, pues queda el decisivo problema de la oficialidad, pero sí es una condición necesaria. (Sarasola 1982 [1976], 25-26)

Sarasolaren ustez, euskara batuaren kontrakoek ez dute nahi euskara kultur hizkuntza bilakatzerik. Baietzapen horren atzean herri-literaturaren inguruko ikuskerarik ere biltzen da. Izan ere, Sarasolak kultur maila aitortzen dio euskara batuan sorturiko diskurtso literarioari, baina, zalantzan jartzen du eredu batu horretatik kanpo sorturiko testuen kultur maila (eta bide batez, literariotasuna). Jakina, Sarasolak garaiko ikuskera hedatuena baino ez zuen bere egin, gerora gailenduko den ikuskera. Garai hartako Euskal Literaturaren Historia guztietan historialariek euskara batuaren inguruko posizio-hartze bat egin zuten, halabeharrez, osatzen eta eraikitzen ari zen eredu zelako, eta neurri horretan, Euskal Literaturaren Historia horiek ere euskara batuaren eredu hori zabaltzen eta zilegiztatzeko lagundu zuten.

Bide horretatik, 80eko hamarkadatik aurrera idatziriko Euskal Literaturaren Historia guztietan, literaturaren corpusa hautatzeko irizpide nagusi bat izan da euskara batua, jakina, 60eko hamarkadatik aurrerako literaturgintzako corpusa hautatzerakoan erabili dena. Eredu batuaren gailentze horrek, herri-literaturaren inguruko ikuskerarik ere sortu du, XX. mendearen azken hereneko sorkuntzaz aritzean sarritan herri-literaturaren esparrura hurbilarazten baitira euskara batuan ez dauden testuak, eta

hizkuntza-eredua bera herrikoitasun hori definitzeko irizpide bihurtzen da, euskara batua=kultur hizkuntza=literatura jaso berdintzea osatuz.

Hala ere, euskara batuaren finkatzea aipatzean, ezin aipatu gabe utzi ereduaren finkatzean herrikoitasun kontzeptuak eta ahozko hizkerak izan duten garrantzia. Ikusi besterik ez dago Gabriel Arestiren poesiaz osatu diren hainbat eta hainbat balorazio estetiko.

2.7. **Instituzioak eta herri-literatura**

Hasieran aipatu dugun moduan, Literaturaren Historiaren funtzioetariko bat instituzio literarioak sendotzea eta eratzea da. Euskal Literaturaren kasuan argi dago bi instituzio bereiz daitezkeela: bata, herri-literaturaz arduratzen den sarea; eta bestea, literatura jasoaz arduratzen den sarea. Horren erakusle da Euskaltzaindiako batzordeen banaketa bera, Herri-literatura eta Literatura Ikerketa batzordea bereizten dituen (bien arteko zubi gutxi egon dira, Juan Mari Lekuona dugu, esaterako, zubi horietariko bat).

Sortzaileak elkartzeko eta antolatzeko unean ere esparru eta elkarte ezberdinak sortu dira. Adibidez, Bertsozale elkartearen jardunak ez du kasik Euskal Idazleen Elkartearen jarduerarekin harremanik, ez dago kasik elkarlanik.

Euskal Literaturaren Historiara herri-literaturaren inguruko hausnarketa eta irakurketa berriak ekartzea bi instituzio berezitu horien arteko ikerketa-lerro bat garatzea ekarriko luke, bi mutur horien artean dagoen continuum literario osoa kontuan hartuko lukeena, eta gaur egungo bereizketa honen arabera ikusezin dena. Continuum literario hori irudikatu ahal izateak literatur ekoizpenaren panorama konplexuagoa bilduko luke. Esate baterako, poesia errezitaldiek ez dute lekurik ez herri-literaturako ikerketa-lerroetan, ez eta liburuaren kulturaren.

3. **Corpusaren antolaketa eta egituraketa**

Edozein periodizazio edo egituraketak Historiaren, literariotasunaren eta espazio geografikoaren inguruko ikuspegi konkretu bat garatzen du. Aipatu

dugun bezala, Euskal Literaturaren Historia gehienek dokumentuetan oinarrituriko Historia Literarioak dira, eta ondorioz, batasunerako eta integratiorako joera indartsua dute, datu dokumental guztiak batasun eta osotasun batean bildu nahi direlako. Batze hauek banaketa hierarkikoak eragiten dituzte, eta banaketa hierarkiko horiek Historiaren egituraketan egiten dira esplizitu, lehen-lehenik.

Euskal Literaturaren Historiei erreparatuz gero, modu orokor batean, honela sailka genitzake corpusa egituratzeko hartu diren bideak:

- a) Autoritatearen araberako sailkapenak: Orixek (1927).
- b) Mendearen araberako sailkapenak: Villasante (1961), Onaindia (1972-1990), Mujika (1979), Orpustan (1995) eta Urkizu (2000).
- c) Mugimendu politiko, sozial eta kulturalen araberako sailkapenak: Sarasola (1971), Juaristi (1987), Kortazar (1990) eta Aldekoa (2004).

Euskal Literaturaren Historiak egituratzerakoan hiru irizpide hauek gurutzat egin dira: autoritateari dagokiona, ikuspegi geopolitikoari dagokiona eta genero literarioari dagokiona. Hala ere, lehen Historietan azpisailkapenean erabilitako irizpide zirenak (ikuspegi geopolitiko eta genero literario) garrantzia hartu dute azken Historietan, eta genero literarioaren irizpidea gailendu da. Aldaketa horrek, Euskal Literaturaren eremuan ere autorekritika batetik genero literarioen kritikara igaro garela iradokitzen du.

Ikuspegi eta begirada berri horrek ekar zezakeen beste aldaketarik, batik bat herri-literaturaren eremuan. Izan ere, herri-literaturan autoritateak ez du zertan garrantzirik izan, eta horregatik, autoritatearen araberako edozein sailkapenek, ia ezinbestez herri-literaturako sorkuntza asko eta asko bigarren mailara igarotzea ekarri zuen (edo ahanzturara). Autoritatearen araberako irizpideak garrantzia galtzea eta genero literarioarenak garrantzia hartzea onuragarria izan zitekeen herri-literaturako generoak ikusgarri egiteko. Baina, ez da horrela izan, eta sailkapenerako irizpideak berritu eta egokitu badira ere, berritze eta egokitze horrek ez du corpusaren hautaketan berritze eta egokitzerik ekarri⁸.

⁸ Are gehiago, azken aldian idatzi diren Euskal Literaturaren Historietan ez da corpusaren inguruko hausnarketarik edo erabakirik aipatu, nolabait, corpusaren hautaketa kanon konpartitu

4. Ondorio zenbait

Euskal Literaturaren Historiografian garatu eta hedatu diren herrikoitasunaren kontzeptuetan arakatu ondoren, honako ondorio hauek dira azpimarragarri:

- a) Herri-literaturako edo literatura popularreko jarduerak Euskal Literaturaren Historian txertatu ahal izateko, lehen-lehenik corpusaren hautaketa definitzeko erabili diren irizpideak berrikusi behar dira, *literario* kontzeptuaren mugak zabalduz.
- b) Herri-literaturako jarduerak Euskal Literaturaren Historian kokatzeko beharrezkoa da dokumentu-izaeratik at jarduera literario horiek azalduko eta baloratuko dituen logika literario eraginkor bat osatzea.
- c) Herri-literaturaren ekarpenak Literaturaren Historiaren katera biltzeak, literatura jasoaren logika birpentsatzera garamatza, eta neurri horretan, herri-literatura eta literatura jasoaren artean dagoen continuum literarioaz aritzeko logika berria sortzera gonbidatzen.
- d) Herri-literaturaren ekarpenak Literaturaren Historiaren katera biltzeak, gaur egun bi ikerketa-eremu berezitu eta bi instituzio berezitu diren arteko zubia egiten lagunduko luke.

Artikulu hau herrikoitasun kontzeptua euskal literaturaren Historiografian nola garatu den aztertzeko lehen hurbilketa baino ez da, etorkizuneko ikerketa-lan garatu batek kontuan hartu beharko litzuzkeen korapilo zenbait aurkeztu besterik egin ez dituen, eta hurbilpen horren premia azalarazi nahi izan duena. Etorkizunerako, bada, aurkeztu diren kontzeptu hauetariko zenbait xeheago aztertzeko zeregina.

* Lan hau GIC 10/100 eta TIT 495/10 ikerketa taldearen proiektuaren zatia da, UPV/EHUK eta Eusko Jaurlaritzak diruz lagundua.

baten parte bailitzan, eztabaidagai ez litzatekeena. Aldiz, Historia horietan bertan auzitan jarri dira corpus konpartitu eta kanonizaturiko horren gaineko irakurketa eta balorazio estetikoak, edo ikuspegi historiko eta sozialak.

Bibliografia

ALTUNA, P., 1981, «Etxepare herri poeta», in *Euskal linguistika eta literatura: bide berriak*, Bilbo: Deustuko Unibertsitatea.

AMEZAGA, J., 1995, *Herri kultura: euskal Kultura eta kultura popularrak*, Bilbo: EHU.

BARANDIARAN, A., 2009, «XX. mende hasierako bertsolariaren argudiaketa eta orduko idazleen eragina euren bertsozintzan», *Oihenart*, 24 (2009) 71-86.

BELTRÁN ALMERÍA, L. (bil.); Escrig, J. A. (bil.), 2005, *Teorías de la historia literaria*. Madril: Arcos.

EGAÑA, A. eta SARASUA, J., 1997, *Zozoak beleari*. Irun: Alberdania.

FIGUEROA, A., 1988, *Diglosia e texto*. Vigo: Xerais.

GABILONDO, J., 2006, *Nazioaren hondarrak: euskal literatura garaikidearen historia postnazional baterako hastapenak*, Bilbo: EHU.

———, 2009, «Euskal poesiaren historia postmoderno baterantz: ahokotasunaz eta performantzeaz (Gerra karlistetako bertso paperetatik rock erradikalera eta K. Uriberen poesiara)», *Egan*, 3-4 (2009) 5-52.

LEKUONA, J.M., 1982, *Ahozko euskal literatura*. Donostia: Erein.

———, 1964, *Literatura oral vasca*. Tolosa: Auñamendi.

OLAZIREGI, M.J., 2008-2009, «Literatura vasca y identidad nacional», *Revista de Lenguas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca*, 14 (2008-2009) 355-369.

ROMERO TOBAR, A., 1998, «Las Historias de la literatura y la fabricación del canon», in *Canon literari: ordre i subversió*. Lleida: Institut d'Estudis Llerdencs.

TACCA, O., 1968, *La historia literaria*. Madril: Gredos.

SARASOLA, I., 197, *Euskal literaturaren historia*. Donostia: Lur.

TALENS, J., 1994, *Escritura contra simulacro. El lugar de la literatura en la era electrónica*. Valentzia: Episteme, Colec. Eutopías 56.

ZUBIETA, A.M., 2000, *Cultura popular y cultura de masas. Conceptos, recorridos y polémicas*. Buenos Aires: Paidós.